

## Podsumowanie

Miasta i ich mieszkańcy stoją w obliczu katastrofy klimatycznej. Zagrożenie jest bardzo realne. Należy na nie spojrzeć jak na wyzwanie, które wymaga pilnych działań systemowych i bieżących interwencji. Przede wszystkim należy zerwać z krótkowzroczną wizją rozwoju, widzianą z perspektywy pojedynczych/jednostkowych prywatnych interesów.

W obliczu zmian klimatu ważne jest, aby w rozwoju miast zejść ze ścieżki konfliktu i wejść na ścieżkę dialogu. Jest to zadanie trudne, ale nie niemożliwe (na co wskazują przykłady liderów zarządzania partycypacyjnego wśród miast). W budowaniu partnerstwa należy w szczególności podkreślać znaczenie wartości dodanej ze współdziałania. Działania w pojedynkę nie przynoszą spodziewanego efektu, skali i poziomu zaawansowania w porównywalnym czasie. Możliwe, że w ogóle indywidualne realizacje, projekty mogłyby się nie udać.

Choć można to uznać za zaskakujące stwierdzenie, to współdziałanie w mieście jest swego rodzaju innowacją społeczną. W kontekście galopującego indywidualizmu zwrot w stronę działań kolektywnych jawi się jako nowość w zarządzaniu rozwojem miast. Nowość tym większa, że wsparta różnymi rozwiązaniami i narzędziami współczesnej cywilizacji. Internet, w tym media społecznościowe, urządzenia mobilne i ich aplikacje oraz inne rozwiązania technologiczne ułatwiają, a wielokrotnie dają możliwość współdziałania. Są często sposobem na zbudowanie oddolnej „masy krytycznej”. W rozwoju miast, w tym w ochronie klimatu miejskiego kooperacja różnych podmiotów jest warunkiem koniecznym. Jednocześnie jest to obszar ścierania się różnych potrzeb i interesów, ale świadomość utraconych możliwości przy braku porozumienia jest coraz większa wśród interesariuszy miast.

W prezentowanej publikacji rozważania podejmowane z perspektywy podmiotowej pozwoliły zidentyfikować kluczowych użytkowników miasta oraz wskazać działania (ich zakres merytoryczny i skalę) mające wpływ na kondycję środowiska i rozwój miast w warunkach kryzysu klimatycznego. Badania literaturowe oraz analizowane studia przypadków posłużyły do określenia szerokiej palety działań proklimatycznych oraz kluczowych obszarów angażowania się różnych grup interesariuszy. Wyraźnie wskazały na wagę współpracy i związanej z nią otwartości, zrozumienia, zaufania oraz wzajemnego „uczenia się”. Środowisko przyrodnicze w mieście jest ściśle splecione

ze środowiskiem fizycznym i środowiskiem społecznym, a użytkownicy miasta i ich postawy są czynnikiem skutecznej adaptacji do zmian klimatu. We współpracy jest duży potencjał i większa możliwość oddziaływania, także społecznego. Ponadto udział różnych użytkowników w procesach decyzyjnych dotyczących rozwoju miast uwrażliwia na perspektywę innych stron (innych interesariuszy miasta) i umożliwia wypracowanie rozwiązań optymalnych z perspektywy wszystkich (niekoniecznie każdego). Autorzy zdają sobie sprawę, że pogodzenie różnych ścierających się sił społecznych jest trudne, zwłaszcza że wraz z nimi należy brać pod uwagę także niewypowiedziane racje siły przyrody i przyszłych pokoleń. Warto jednak podkreślić dynamicznie zachodzące pozytywne zmiany, które świadczą o reorientacji podejścia do kwestii planowania rozwoju miast, formułowania celów polityki miejskiej oraz podejmowanych działań, które są pochodną:

1. Zmiany sposobu myślenia o mieście, o przestrzeni miasta; coraz większego zainteresowania kwestiami środowiskowymi; świadomości mieszkańców i interesariuszy, że można robić więcej.

2. Potrzeby budowania wiedzy; spójnych kampanii informacyjnych i współpracy, wymiany doświadczeń i *know-how*, integrowania prac i podejmowanych działań z edukacją i podnoszeniem świadomości ekologicznej.

3. Włączania obywateli w proces zmian w mieście, integracji działań różnych grup interesariuszy, „wsłuchiwanie” się w głosy mieszkańców i różnych użytkowników miasta oraz wykorzystywania szerokiego wachlarza narzędzi komunikacji.

4. Pogłębienia samorządowego i międzysektorowego współdziałania instytucji publicznych w kierunku budowania zintegrowanego systemu zarządzania rozwojem, rozwijania i realizowania interdyscyplinarnych projektów i działań z przedstawicielami różnych profesji.

Kryzys klimatyczny jest wyzwaniem, które w sposób szczególny i wyraźny łączy potrzebę integrowania wszystkich wymiarów zrównoważonego rozwoju i zaangażowania wszystkich partnerów społecznych i instytucjonalnych. Partnerstwo wymaga uczciwości (postępowania według przyjętych przez wszystkich zasad) i transparentności we współdziałaniu. Przy obserwowanym obecnie bardzo zróżnicowanym podejściu do zarządzania partycypacyjnego w poszczególnych samorządach, prowadzenie działań adaptacyjnych we współpracy jest dużym wyzwaniem dla miast. Jest jednak jedyną drogą (i możliwością) skutecznych działań, na co staraliśmy się zwrócić uwagę w prezentowanej publikacji.

W pracy zaprezentowano dotychczasowe działania oraz przedstawiono rekomendacje możliwe do implementacji w różnych jednostkach miejskich. Ujęcie podmiotowe ma ponadto cel uświadamiający i inspirujący, wskazuje bowiem różne role i miejsca dla każdego w obszarze mitygacji i adaptacji do zmian klimatu w miastach. Przygotowana publikacja stanowi zatem kompendium wiedzy teoretycznej, ale również sprawdzonej wiedzy praktycznej.